

Ammatillisen erityisopettajan työn- kuva Pohjois-Karjalan koulutus- kuntayhtymässä sosiaali- ja ter- veysalan lähihoitajakoulutuksessa

**Elina Turunen
Kehittämishankeraportti
Marraskuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Turunen, Elina	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 24	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____saakka	
Työn nimi Ammatillisen erityisopettajan työnkuva Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymässä sosiaali- ja terveysalan lähihoitajakoulutuksessa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, ammatillinen erityisopettajakoulutus		
Työn ohjaaja(t) Hirvonen, Maija		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Tässä kehittämishankkeessa on rakennettu ammatillisen erityisopettajan työnkuva Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän sosiaali- ja terveysalan lähihoitajakoulutukseen. Työnkuvan rakentamista varten suoritettiin kirjallinen kysely 19 sosiaali- ja terveysalan opettajille opettajien kokouksessa maaliskuussa 2008. Kyselyn tuloksena voidaan todeta, että lähihoitajakoulutuksessa on tarve ammatilliselle erityisopettajalle. Lähihoitajakoulutuksessa on opiskelijoita, joiden erilaiset elämänhallintaan liittyvät ongelmat ovat lisääntyneet niin, että heidän opiskelunsa vaikeutuu. lisäksi on opiskelijoita, jotka tarvitsevat erityistä tukea oppimisvaikeuksiensa vuoksi. Ammatillisen erityisopettajan työnkuva lähihoitajakoulutuksessa rakentuu voimakkaasti erityisopetuksesta vastuussa toimimiselle varsinkin HOJKSien osalta, oppimisstudiotoininnan vahvistamiselle sekä opiskelijahuoltotoiminnassa vahvalle työskentelylle. Samanaikaisopettajuus tulee olemaan uusi kehittämiskohde lähihoitajakoulutuksessa.		
Avainsanat (asiasanat) ammatillinen erityisopetus, lähihoitajakoulutus, HOJKS		
Muut tiedot		

Author(s) Turunen, Elina	Type of Publication Development project report	
	Pages 24	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title A Job Description of a Special Needs Teacher in Practical Nurse Training in the North Karelia Municipal Education and Training Consortium.		
Degree Programme (Vocational Teacher Education/Student Counsellor Education/Special Needs Teacher Education) Vocational Teacher Education College, Special Needs Teacher Education		
Tutor(s) Hirvonen, Maija		
Assigned by		
Abstract The purpose of this development project was to create a job description for a special needs teacher in practical nurse training in the North Karelia Municipal Education and Training Consortium. The material of this study was collected by a written questionnaire. Nineteen teachers in the Department of Social Welfare and Health Care answered the questionnaire at the staff meeting in March 2008. As a result of this study, it can be concluded that there is a need for a special needs teacher in practical nurse training. There are practical nursing students who have many difficulties in their life control and this also affects their studies. There are also students who need special support because of their learning disabilities. A job description of a special needs teacher in practical nurse training is based very strongly on being responsible for special teaching and individualized education plans (IEP) in particular. The role of a special needs teacher in running a learning studio and working within student welfare services is also significant. Simultaneous teaching will be a new developmental target in practical nurse training.		
Keywords Vocational special needs teaching, practical nurse training, individualized education plans (IEP)		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	2
2 AMMATILLINEN ERITYISOPETUS.....	3
2.1 Erityisopetusta ohjaava lainsäädäntö ja ammatillisen erityis- opettajan kelpoisuus.....	3
2.2 Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän (PKKY) erityis- opetussuunnitelma.....	5
3 SOSIAALI- JA TERVEYSALAN PERUSTUTKINTO – LÄHI- HOITAJA.....	6
3.1 Lähihoitajan koulutus.....	6
3.2 Erityisopetuksen toteuttaminen lähihoitajakoulutuksessa.....	8
3.2.1 Yksilöllinen oppimissuunnitelma.....	9
3.2.2 Integroitujen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opetus.....	9
3.2.3 Opiskeluajan pidentäminen, eri opetusmuodot ja työs- säoppiminen.....	10
3.2.4 Oppimisstudio.....	11
3.3 Tuumatiimi.....	12
4 KEHITTÄMISHANKKEEN ETENEMINEN.....	14
4.1 Kehittämishankkeen tarkoitus ja kyselyn tekeminen.....	14
4.2 Tulokset.....	15
5 AMMATILLISEN ERITYISOPETTAJAN TYÖNKUVA	20
6 POHDINTA.....	21
LÄHTEET.....	23

1 JOHDANTO

Tämä kehittämishankeidea sai alkunsa ammatillisen erityisopettajaopintojeni toisella lähijaksolla. Omassa työyhteisössäni Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymässä (PKKY) sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla lähihoitajakoulutuksessa ei ole ammatillisia erityisopettajia. Tässä kehittämishankkeessani rakennan työyhteisöni opettajien avulla työyksikköömme ammatillisen erityisopettajan työnkuvaa. Koen, että ammatillisen erityisopettajan työnkuvan rakentaminen yksin ei olisi alkuunkaan niin hedelmällistä kuin sen rakentaminen kollegoiden kanssa, jotka kohtaavat erityisen tuen tarpeen omassa työssään ja voivat näin tuoda näkemyksiään ammatillisen erityisopettajan työnkuvaan esille.

Lähihoitajakoulutuksessa on erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä lisääntynyt. Erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoillamme on oppimisvaikeuksia, mutta enenevässä määrin muu opiskelijahuollollinen opiskelijoiden tukemisen tarve on lisääntynyt huomattavasti. Tähän alueeseen kuuluvat muun muassa opiskelijoiden mielenterveyden haasteet, ihmissuhteisiin tai elämänhallinnan vaikeuksiin liittyvät asiat. Itse työskentelen työyhteisössämme sosiaalialan lehtorina ja hoidan myös kuraattorin tehtäviä. Ammatillisen erityisopettajakoulutuksen kautta sain laajemman näkökulman ja tietotaidon opiskelijan oppimisen tukemiseen ja opiskelijahuollolliseen työhön.

Koko kuntayhtymässämme on kuuden vuoden ajan toiminut erityisopetuksen ja opiskelijahuollon koordinaattori ja erityisopetuksen kehittäminen on ollut useana vuonna yksi kehittämiskohteistamme.

2 AMMATILLINEN ERITYISOPETUS

2.1 Erityisopetusta ohjaava lainsäädäntö ja ammatillisen erityisopettajan kelpoisuus

Ammatillinen erityisopetus on toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa annettavaa opetusta, jonka tarkoituksena on tukea niitä opiskelijoita, jotka vammaisuuden, kehityksessä viivästyminen, sairauden, tunne-elämähäiriön tai jonkin muun syyn takia tarvitsevat erityisiä opetus- ja opiskelijahuoltopalveluita. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 § 20; Lämsä 2007, 293) Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 20 §:ssä (A 811/1998 §8) tarkoitettua erityisopetusta saavan opiskelijan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevasta kirjallisesta suunnitelmasta tulee ilmetä:

”1) suoritettava tutkinto, opetuksessa noudatettavat

opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteet ja tutkinnon laajuus sekä opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma;

2) millä edellä mainitun lain 20 §:n 1 momentissa tarkoitetulla perusteella opiskelijan opetus annetaan erityisopetuksena;

3) mitä edellä mainitun lain 20 §:n 1 momentissa ja 38 §:n 1 momentissa tarkoitettuja opiskelun edellyttämiä erityisiä opetus- ja opiskelijahuollon palveluja opetuksessa tai sen yhteydessä annetaan; sekä

4) mitä muita henkilökohtaisia palvelu- ja tukitoimia opiskelija saa.”

Lämsän mukaan (2007, 294) koulutuksellisen tasa-arvon periaatteen mukaisesti jokaisella suomalaisen perusopetuksen päättävällä henkilöllä tulee olla oikeus oppimis- tai toiminta-edellytyksistään riippumatta mahdollisuus osallistua toisen asteen koulutukseen. Koulutuksellisen tasa-arvon lisäksi tavoitteena on

myös työelämään sijoittuminen ja yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi kasvaminen (Hirvonen 2006, 42).

”Erityisopetuksessa opetus on mukautettava siten, että opiskelija mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyuden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. Erityisopetuksena ei pidetä tukiopetusta, joka annetaan opinnoissa tilapäisesti jälkeen jääneille tai oppilaalle, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumishäiriöitä.”(A 811/1998).

Erityisopetuksen perustana on konstruktivistinen ihmiskäsitys, jonka mukaan oppija kohdataan yksilönä ja hänen aiemmin oppimansa tiedot ja taidot huomioidaan. Oppiminen tapahtuu kartuttamalla opiskelijan tietoja ja niiden siirtämisellä käytäntöön (PKKY:n erityisopetussuunnitelma 2005, 5; Fadjukoff 2007, 258). Ammatillisen erityisopettajan pätevyysvaatimus määritellään asetuksessa opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998:

”Erityisopetusta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on tässä asetuksessa säädetty ammatillisten tai yhteisten opintojen opettajan kelpoisuus ja vähintään 35 opintoviikon laajuiset ammatillisen koulutuksen erityisopettajan opinnot tai 8 §:ssä tarkoitetut erityisopettajan opinnot taikka jolla on kasvatustieteellisen alan tutkinnoista ja opettajankoulutuksesta annetun asetuksen 14 §:n 1 momentissa tarkoitettu erityisopettajien koulutus. Jos erityisopetuksen tarkoituksenmukainen järjestäminen sitä edellyttää erityisopetusta, voi sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, antaa myös muu tässä luvussa tarkoitettu opettaja osana muuta opetustaan.” (§16).

2.2 Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän (PKKY) erityisopetussuunnitelma

Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymässä on tehty erityisopetussuunnitelma, jota päivitetään. Uusi päivitetty versio tulee käyttöön tammikuussa 2009.

Kuntayhtymän tehtävänä on omalta osaltaan huolehtia koko ikäluokan kouluttamisesta toiminta-alueellaan ja tarjota ammatillista koulutusta kaikille ammatillisiin opintoihin tuleville. Koulutusta suunniteltaessa ja järjestettäessä on huomioitava opiskelijoiden yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteet. Kuntayhtymässä tuetaan erityisopetuksella niitä opiskelijoita, jotka eivät voi tavanomaisen opetuksen avulla edistyä opinnoissaan. Erityisopetuksen tavoitteena on, että opiskelija pystyy kykyjensä ja edellytystensä mukaisesti omaksumaan koulutuksen aikana ne taidot ja tiedot, joita hän tarvitsee ammatissaan. Sillä myös turvataan opiskelijan henkilökohtaisin edellytyksiin perustuva oppiminen, ihmisenä kasvaminen ja itsensä kehittäminen. (Erityisopetussuunnitelma 2005, 5)

Erityisopetussuunnitelmassa on periaatteet siitä, millä tavalla erityisopetusta kuntayhtymässä annetaan. Suunnitelma määrittelee mm. erityisopetuksen henkilöstön, sekä antaa ohjeet erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan tukemiselle. Suunnitelmassa on HOJKSin tekemiseen tarkka ohjeistus. Erityisopetuksen toimintakuvaus on suunnitelman lopussa. Siihen on kirjattu, mitkä työtehtävät kuuluvat eri ammattiryhmille, jotka työskentelevät erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan kanssa.

3 SOSIAALI- JA TERVEYSALAN PERUSTUTKINTO – LÄHIHOITAJA

3.1 Lähihoitajan koulutus

Sosiaali- ja terveysalan työ on työtä ihmisten parissa ja heitä varten. Sosiaali- ja terveysalan tutkinnon suorittaneella oletetaan olevan hyvät ihmissuhde-, vuorovaikutus- ja neuvottelutaidot. Sama pätee kykyyn työskennellä tiimeissä ja projekteissa sekä osaamiseen sosiaali- ja terveysalan hoito-, huolenpito- ja kasvatustehävissä. Lisäksi häneltä vaaditaan kielitaitoa. Lähihoitajan on osattava toimia ammattieettisesti oikein, hänellä tulee olla ongelmanratkaisutaitoja käytännön kasvatusteh-, hoito- ja huolenpito- taitojen ohella. Lähihoitajan täytyy olla suvaitsevainen alan ammattilainen. Tutkinnon suorittaneen tulee osata työskennellä rakentavasti eri ammattiryhmien kesken sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hänen tulee kyetä itsenäiseen työskentelyyn sekä pystyä toimimaan moniammatillisen työryhmän jäsenenä tunnistaen oman osaamisensa ja mahdollisuuksiensa rajat. Kaikilta sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneilta vaaditaan osaamista erilaisissa elämäntilanteissa olevien ja eri-ikäisten henkilöiden kasvun ja kehityksen tukemisen ja ohjaamisen, hoitoon ja huolenpitoon sekä heidän kuntoutumisensa tukemiseen (OPH 2001,12-13).

Lähihoitajan tutkinto on 120 opintoviikon laajuinen. Ammatilliset opinnot sisältävät tietopuolisia opintoja ja työssäoppimista, jota on opinnoista 30 ov. Työssäoppiminen on tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua opiskelua, mikä tapahtuu aidoilla työpaikoilla. Lisäksi opiskelija opiskelee kaikille yhteisiä opintoja. Näihin opintoihin kuluu opiskelustaustasta riippuen 1-2 vuotta, jonka jälkeen opiskelija syventää osaamistaan valitsemassaan koulutusohjelmassa, joka sisältää niin teoriaopintoja kuin työssäoppimista.

Lähihoitajakoulutuksen 120 opintoviikkoa jakaantuu seuraavasti:

TUTKINNON YHTEISET AMMATILLISET OPINNOT 50 ov

Kasvun tukeminen ja ohjaus 16 ov, hoito- ja huolenpito 22 ov,
kuntoutumisen tukeminen 12 ov

YHTEISET PAKOLLISET JA VALINNAISET OPINNOT 20 OV

YHTEISET PAKOLLISET OPINNOT 16 ov:

Äidinkieli 4 ov,

Toinen kotimainen kieli/ruotsi 1 ov,

Vieraskieli/englanti 2 ov

Matematiikka 3 ov

Fysiikka ja kemia 2 ov

Yhteiskunta- yritys ja työelämätieto 1 ov

Liikunta 1 ov

Terveystieto 1 ov

Taide ja kulttuuri 1 ov

YHTEISET VALINNAISET OPINNOT 4 ov ja

VAPAASTI VALITTAVAT OPINNOT 10 ov (vapaasti valittavat ovat
peruskoulupohjaisille opiskelijoille)

KOULUTUSOHJELMAOPINNOT 40 OV

(www.PKKY.fi)

3.2. Erityisopetuksen toteuttaminen lähihoitajakoulutuksessa

Erityisopetuksen alakohtainen tarjonta on ollut ammatillisessa koulutuksessa melko kapea-alaista. Eniten erityisopetusta on tarjottu matkailu-, ravintola- ja talousalan koulutuksessa (10.7%) ja tekniikan ja liikenteen alalla (9,4%). Selvästi vähemmän erityisopetusta oli sosiaali- ja terveysalalla (1.3%). (OPM 2004,16).

Lähihoitajaopiskelijoiden erityisen tuen tarve on kasvanut. Sen voi huomata erilaisten kehittämis- ja tutkimushankkeiden lisääntymisenä. Esimerkiksi Päivi Makkonen (2006) on ammatillisen erityisopettajaopintojensa kehittämishankkeessaan rakentanut lähihoitajakoulutuksen lääkelaskujen materiaalipaketin. Seija Luukko (2004) on tutkinut pro gradutyössään 13 valmistunutta lähihoitajaa ja heidän ammatti-identiteettinsä kehittymistä. Kohderyhmä on ollut opintojen keskeyttämisvaarassa muun muassa huonon elämänhallinnan tai oppimisvaikeuksien vuoksi. Heidän opiskeluaan tuettiin innovatiivisen työpajaopiskelun kautta ja kaikki valmistuivat lähihoitajiksi.

Lisäksi monet ammattioppilaitokset ympäri Suomea rakentavat erilaisten hankkeiden avulla erityisopetukseen opetusmateriaalia tai kouluttavat henkilökuntaa tunnistamaan oppimisvaikeuksia ja kohtaamaan erityistä tukea tarvitsevaa opiskelijaa. Omasta oppilaitoksesta esimerkkinä mainittakoon tänä vuonna alkanut Ammattiurahanke, joka rakentaa resurssikeskuksia tukemaan ammatillisen perustutkinnon suorittaneen työllistymistä ja jatko-opintoihin siirtymistä (www.pkky.fi/intra).

Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden elämään ja opiskeluun liittyvät ongelmat ovat viime vuosina lisääntyneet siinä määrin, että yksikkömme tarvitsi oman osa-aikaisen kuraattorin. palvelualojen koulutuksessa on yksi kokopäivätoiminen kuraattori ja lähihoitajakoulutuksessa yksi osa-aikainen, jonka työajasta kuraattorin tehtävät kattavat kaksi työpäivää. Hän voi käyttää työaikaansa

myös erityisopetuksen toteuttamiseen. Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymässä on erityisopetusta toteutettu kuntayhtymän erityisopetussuunnitelman mukaisesti.

3.2.1 Yksilöllinen oppimissuunnitelma

Syyslukukauden alussa opiskelujen alettua 1.vuoden opiskelijoiden ryhmänohjaajat käyvät opiskelijoiden kanssa keskustelut, joiden avulla kartoitetaan opiskelijan elämäntilannetta ja opintomenestystä peruskoulussa ja mahdollisen erityisen tuen tarvetta.

Yksikössämme kokoontuu opiskelija-huoltoryhmä nimeltään Tuumatiimi (jonka toiminnasta myöhemmässä luvussa tarkemmin). Syyskuun alussa pidettävässä Tuumatiimin kokouksessa käydään läpi yhdessä ryhmänohjaajien esitykset erityisen tuen saajiksi. Ryhmänohjaaja laatii Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) ja tarvittaessa tukea opinto-ohjaajalta tai kuraattorilta. Alaikäisen opiskelijan kohdalla HOJKSin laadinnassa on mukana myös hänen huoltajansa.(Virtanen & Miettinen 2007 109-111; Erityisopetussuunnitelma 2005, 11-12).

HOJKS sisältää perustietoja opiskelijasta sekä tietoa suoritettavaa tutkinnosta. Siinä mainitaan opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelmat tai näyttötutkinnon suunnitelma. Tärkeä osa asiakirjaa on kuvaus opiskelijan vahvuuksista, valmiuksista, hänen nykyisestä suoritustasostaan, sekä peruste opiskelijalle annettavasta erityisopetuksesta, Opiskelijalle tehtävä henkilö -kohtainen opetussuunnitelma, joka sisältää mm. mukautukset, hyväksiluvut ja vapautukset. Ne sisältyvät myös HOJKSiin. (Erityisopetussuunnitelma 2005, 11)

Opiskelun lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteet, sisällöt sekä opetuksessa noudatettava erityinen opetussuunnitelma esim. tiettyä oppiainetta varten sisältyvät myös HOJKSiin. Siihen kuvataan myös mahdolliset poikkeavat opetus- ja opiskelijajärjestelyt sekä erityiset apuvälineet, kommunikointitavat tai tulkkivälineet

palvelut. Asiakirjassa on lisäksi oltava opiskelijan saamat muut henkilökohtaiset palvelu- ja tukitoimet vastuuhenkilöineen. Myös eri yhteistyötahot ja asiantuntijapalvelut, seurannan järjestäminen ja siitä vastaavat henkilöt, opiskelijan arvioinnin perusteet, mukautuksen arviointikriteerit, tiedonsiirtolupa on mainittava. HOJKS tulee olla opiskelijan ja alaikäisen opiskelijan osalta myös huoltajan allekirjoittamina ja laadittuina syksyllä 20.9. mennessä ja keväällä 20.1. mennessä. Muutoin opiskelijaa ei kirjata erityistuen saajaksi. HOJKS tarkistetaan ja muutetaan tarvittaessa opinto-jaksoittain ja vähintään kahdesti lukuvuodessa ennen tilastointipäivää, jolloin vahvistetaan erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määritys. Tarkistaminen on ryhmänohjaajan työtä. Hänellä on käytössään opiskelijahuollon henkilöstön apua ja tuki. Mikäli opiskelija ei tarvitse enää erityistä tukea, häntä ei määritellä erityistä tukea tarvitseväksi opiskelijaksi seuraavan tilastointipäivään mennessä. (Erityisopetussuunnitelma 2005,11-14).

3.2.2 Integroitujen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opetus

Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoista kaikki erityistä tukea tarvitsevat opiskelevat pääsääntöisesti integroituna muuhun opetukseen. Neljänä viimeisenä vuotena yksikössämme on kokeiltu mallia, jossa yksi opetusryhmäryhmä (noin 20 opiskelijaa) on koottu niistä opiskelijoista, joilla on peruskoulussa ollut huono arvosana matematiikassa ja/tai kielissä. Tämä ryhmä voidaan siten helposti jakaa matematiikassa ja kielissä kahteen pienryhmään. Muissa ryhmissä erityistä tukea tarvitsevat pärjäävät em. oppiaineissa paremmin ja siten integroituna, mutta heillä on muuta tuen tarvetta.

Tuki integroiduille erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille järjestetään yksilökohtaisesti. Tukitoimet sekä opiskeluun että tarvittaessa muuhun elämänhallintaan suunnitellaan opiskelijan HOJKSissa ja ne järjestetään yhdessä ryhmänohjaajan, opinto-ohjaajan, erityisopetuksen vastuopettajan, kuraattoreiden ja

muiden opiskelijaa tukevien toimijoiden kanssa. Opiskelija opiskelee pääsääntöisesti oman ryhmänsä mukana, mutta hänelle voidaan antaa tarvittaessa erityisopetusta yksilöllisesti, pienessä ryhmässä tai esimerkiksi klinikkaopetuksena (Erityisopetussuunnitelma 2005, 14 ; Lämsä 2007,305).

3.2.3 Opiskeluajan pidentäminen, eri opetusmuodot ja työssäoppiminen

Opiskelijan opinto-oikeutta voidaan yksilöllisesti pidentää jopa vuodella. Erityisistä syistä opinto-oikeutta voidaan rehtorin päätöksellä pidentää vielä tämän jälkeenkin. Opinto-oikeuden jatkaminen edellyttää tiivistä työskentelyä yhteistyössä opiskelijahuollon henkilöstön ja opiskelijan kanssa.

Erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle voidaan antaa opetusta samanaikaisopetuksena, pienryhmäopetuksena ja yksilöllisen ohjauksen muodossa. Samanaikaisopetusta toteutetaan siten, että tarvittava tukihenkilöstö työskentelee samanaikaisesti tuntia ohjaavan opettajan kanssa, osallistuu yhdessä opettajan kanssa opetuksen suunnitteluun ja työskentelee luokassa toisen opettajan ohella. Erityistä tukea tarvitseva opiskelija tarvitsee tukea myös työssäoppimisessa. Opiskelijan kanssa sovitaan, mitä hänen erityisen tuen tarpeestaan kerrotaan työpaikalla olevalle työpaikkaohjaajalle tai työnantajalle. Työssäoppimisen ohjaukseen osallistuvat ohjaava opettaja yhdessä työpaikkaohjaajan kanssa. Jakson tavoitteisiin tutustutaan huolella etukäteen yhdessä opiskelijan kanssa ja työssäoppimisen aikana tiivis yhteys ohjaavaan opettajaan on tärkeää. Muista oppimisen muotoja voivat olla elämyksellinen, kokemuksellinen ja toiminnallinen oppiminen. (Erityisopetussuunnitelma 2005, 15-16)

Yksikössämme pienryhmäopetusta voi olla esimerkiksi matematiikan, ruotsin tai englannin kielen opetuksessa tai yksilöllinen ohjaus/opetus on henkilökohtaista opetusta tai

lisäopetusta. Yksilöllistä opetusta annetaan suunnitellusti erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle tietty määrä tarpeen mukaan. Tavoitteena voi olla ammattimatematiikan kurssin suorittaminen osasuorituksin - erityistä tukea tarvitseva opiskelija opiskelee pienen alueen kerrallaan ja suorittaa alueesta kokeen henkilökohtaisen opetuksen avulla.

Lämsän mukaan (2007,306) erityisopiskelijoiden yksilöllinen ohjaus vaatii paljon voimavaroja ja aikaa, koska he tarvitsevat tukea ja ohjausta monissa arkielämän toiminnoissa tai muista opiskelijan elämään ja opiskeluun liittyvistä asioista.

3.2.4 Oppimisstudio

Lokakuussa 2006 käynnistynyt Oppimisstudio-toiminta sai alkunsa siitä, että pohdimme syyskuussa opiskelijahuoltoryhmämme kokouksessa 2006 millä tavalla voisimme saada opiskelijoita motivoitumaan tekemättä jääneiden tehtävien tekoon. Usealla opiskelijallamme oli monista kursseista tehtäviä tekemättä, kokeita suorittamatta tai he eivät lukeneet kokeeseen. Kokouksessa päätettiin, että kuraattori alkaa pitää kahta sellaista tuntia viikossa, jolloin opiskelijat voisivat tulla opiskelemaan jotakin oppiainetta ja tekemään puuttuvia tehtäviään. Lisäksi tälle opetusta tukevalle toimeenpiteelle keksittiin nimi: oppimisstudio. Kokeilimme studiota yhden vuoden ja sen tulokset olivat hyvät, joten päätimme jatkaa sitä. Se on toiminnassa nyt kolmatta vuotta.

Oppimisstudio on tarkoitettu kaikille yksikkömme opiskelijoille, jotka voivat tulla tekemään sinne kotitehtäviään, tekemättömiä kirjallisia töitä, lukemaan kokeeseen tms. Kokeiden tekeminen on oppimisstudiossa rajattu siten, että vain erityistä tukea tarvitseva opiskelija voi tehdä siellä kokeen tai osakokeita, koska usein opiskelija tarvitsee useita yrityksiä kokeen suorittamiseen. Muilla opiskelijoilla on mahdollisuus suorittaa koe kerran kuukaudessa

olevana uusinta- ja korotuskoepäivänä. Oppimisstudiossa voi saada apua sekä ammatillisen että yleisten aineiden opiskeluun.

3.3 Tuumatiimi

Koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltotoimintaa säätelee Laki ammatillisesta koulutuksesta 479/2003. Opetushallitus on esittänyt kodin ja oppilaitoksen yhteistyötä ja opiskelijahuoltoa koskevat määräykset 27.8.2004. Määräykset koskevat kaikkia ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmien ja näyttötutkintojen perusteita, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen opetussuunnitelman perusteita sekä vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus ammatillisessa koulutuksessa – perusteita.

Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän opiskelijahuoltosuunnitelman mukaan (2005,1) opiskelijahuollon tehtävänä on luoda terveellinen ja turvallinen opiskeluympäristö ja edistää oppilaitosyhteisön hyvinvointia ja viihtyisyyttä, tukea opiskelijaa sekä säilyttää oppilaitosyhteisön toimintakyky psyykkistä ja fyysistä turvallisuutta sekä hyvinvointia uhkaavissa tilanteissa ja edistää oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista, niihin puuttumista sekä ehkäistä koulutuksen keskeytymistä

Opiskelijahuoltoa koskevat opetussuunnitelman osat täytyy laatia yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten kanssa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelmaa laadittaessa ottaa huomioon kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa Kansanterveyslain (L66/1972) ja lastensuojelulain (417/2007) velvoitteet opiskelija huollon järjestämisessä. (OPH 2004; Ikonen & Virtanen 2007, 122).

PKKY:n opiskelijahuoltosuunnitelmassa tärkeitä asioita ovat opetuksen henkilökohtaistaminen ja siihen liittyvien toimenpiteiden

kehittäminen. Suunnitelmassa on todettu myös, että opiskelijahuolto on moniammatillista yhteistyötä, jossa kaikilla opiskelijan kanssa oppilaitosyhteisöissä työskentelevillä on vastuu opiskelijahuollosta ja sen onnistumisesta. Koulutuksen nivelvaiheissa tapahtuva moniammatillisen yhteistyömallin kehittäminen on tärkeää yhteisesti ja paikallisesti eri yhteistyötahojen kanssa. Kehitettävä asia on myös opiskelijoiden yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus kuntayhtymän sisällä. Oppilaitostasolla on opiskelijahuoltoryhmät, jonka puheenjohtajana toimii oppilaitoksen rehtori ja opiskelijahuoltoryhmän kokoonpano määritellään oppilaitoksittain. (Opiskelijahuoltosuunnitelma 2005, 1-2).

Lähihoitajakoulutuksessa kokoontuvassa opiskelijahuoltoryhmässämme, Tuumatiimissä, ovat mukana rehtori, koulutusjohtaja, opinto-ohjaaja, kuraattori, psykologian opettaja sekä terveydenhoitaja. Tuumatiimi kokoontuu säännöllisesti 4-5 kertaa vuodessa. Lisäksi kokoontuu ”minituumatiimi” noin kahden viikon välein. Tähän minituumatiimiin kuuluvat koulutusjohtaja, opinto-ohjaaja ja kuraattori. Siinä käsitellään kiireellisiä opiskelijahuoltoon liittyviä asioita.

4. KEHITTÄMISHANKKEEN ETENEMINEN

4.1 Kehittämishankkeen tarkoitus ja kyselyn tekeminen

Tämän kehittämishankkeen tarkoituksena on luoda Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän sosiaali- ja terveystieteiden yksikön lähihoitajakoulutukseen ammatillisen erityisopettajan työnkuva. Yksikössämme ei ole ammatillista erityisopettajaa, joten työnkuva on rakennettava toimintaan sopivaksi. Hankkeen avulla kehitän myös omaa työtäni ja ammatillista osaamistani. Tämä kehittämisshanke on rakennettu yhdessä työyhteisöni opettajien kanssa. Heiltä tulevat toiveet ja odotukset ovat ohjaamassa ammatillisen

erityisopettajan työnkuvan muodostumista kuntayhtymän sosiaali- ja terveysalan lähihoitajakoulutukseen.

Tein kirjallisen kyselyn lähihoitajakoulutuksessa työskenteleville opettajalle maaliskuussa 2008 opettajienkokouksessa. Neljä opettajaa oli poissa kokouksesta. Kyselyyn vasta kaikkiaan 19 henkilöä. Kyselyssä oleva lyhenne SoTe tarkoittaa sosiaali- ja terveysalaa.

Kysely sisälsi seuraavat kysymykset:

- Tarvitaanko SoTe:lla ammatillista erityisopetusta ?
- Millainen mielestäsi on ammatillisen erityisopettajan työnkuva ?
- Mitä mieltä olet ammatillisen erityisopettajan osallistumisesta
 - samanaikaisopetukseen?
 - työssäoppimisjaksoihin?
 - HOJKSien tekemiseen?
 - opiskelijahuoltotoimintaan?
- Tuleeko mieleesi jotakin muuta?

4.2 Tulokset

Kyselyn tulokset käydään läpi tässä luvussa kysymyksittäin. Ensimmäiseen kysymykseen kaikki 19 opettajaa vastasivat, että sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa tarvitaan ammatillista erityisopettajaa. Perusteluina vastauksille nousivat esille erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrän lisääntyminen lähihoitajakoulutuksessa, erilaisten mielenterveysongelmien lisääntyminen, oppimisvaikeuksien ja psykososiaalisten ongelmien lisääntyminen:

” Tarvetta on, opiskelija-aines on muuttunut heterogeenisemmäksi, paljon moniongelmaisiakin.”

”Tarvitaan. Paljon syystä tai toisesta johtuvia oppimisvaikeuksia ja näistä syistä paljon ryhmästä toiseen kulkijoita. Samat vaikeudet toistuvat ja jatkuvat vuodesta toiseen. Tuen avulla pystyisivät kenties alkuperäisen ryhmän mukana: hyvä heille, rauhoittaisi kokonaistilannetta ja valmistuisivat ammattiin.”

”Kyllä tarvitaan, koska opiskelija-aines muuttuu haastavammaksi koko ajan. Opettajan voimat menevät erityistukea tarvitseviin – normaalisti menestyville (huono ilmaus) opiskelijoille ei jää riittävästi aikaa (ei ennätä tukea, kannustaa heitä)”

”Tarvitaan toki, lähinnä tulee mieleen rankka HH-jakso ja paljon käsitteitä sisältävät yhteiskunnalliset aineet. Sosiaaliset ongelmat näkyvät myös opiskelijoittemme joukossa erityisesti aiheuttaen uupumista, keskittymishäiriöitä ja kokonaisuuksien hahmottamisvaikeuksia”

HH-jaksolla kirjoittaja tarkoittaa Hoidon ja huolenpidon 22 opintoviikon kokonaisuutta.

”Ehdottomasti tarvitaan. Opiskelijoilla on yhä enenevässä määrin ongelmia oman elämänä hallintataidoissa, mielenterveysongelmia ja ongelmia kotona jne + luki- ja oppimishäiriöt. joten erityisopettaja on tarpeen.”

” Meillä on paljon teoriataidoiltaan heikkoja opiskelijoita ja puolestaan sitten paljon teoreettista opiskelua – etenkin kirjallisia tehtäviä. Edellä mainitut opiskelijat tarvitsevat usein myös ”käden taidoissa” lisäohjeistusta. Ammatillisella erityisopella työn sisällön tuntemus ja opetustaito”

Tällä hetkellä HOJKSeja on noin yli 30 opiskelijalla. Lisäksi on huomioitava niitä erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita, joille ei ole

HOJKSia tehty, mutta joiden ongelmat mahtuvat psykososiaalisen tukemisen piiriin. Nämäkin ongelmat vaikuttavat opiskelijan oppimiseen ja opintomenestykseen.

Kysymykseen millainen on ammatillisen erityisopettajan työnkuva, vastattiin monipuolisesti. Vastauksista nousi esille seuraavia asioita:

Ammatillinen erityisopettaja neuvoo, tukee ja ohjaa opiskelijoita, tekee yhteistyötä koteihin, opiskelijan ja koulun henkilökunnan kanssa. Hän rakentaa oppimateriaalia yhdessä ammatillisen opettajan kanssa ja antaa myös neuvoja, miten opiskelijan kanssa tulisi pedagogisesti toimia (keinoja oppimiseen). Hänen työkseen esitettiin myös opettajien kouluttaminen opetusmenetelmien osalta, pienryhmien vetäminen, yksilöohjauksen antaminen sekä oppimisstudion laajentamista nykyisestä kahdesta tunnista pitempiaikaiseksi. Ammatillisen erityisopettajan ammattirooliksi tarjottiin jopa seuraavaa:

"...voisi olla sekoitus erityisopettajaa, kuraattoria, opoa ja ryhmänohjaajaa."

Muita esimerkkejä työnkuvasta seuraavassa:

"Erityisopetuksen koordinointi, opiskelijahuoltoryhmään osallistuminen, HOJKSien laadintaan osallistuminen ja toisten opettajien ohjaus, ryhmänohjaaja ryhmille, joihin "koottu" erityistuen saajia, yhteistyötahoihin yhteydenottaminen, nykyiset kuraattorin tehtävät?"

"Työnkuva voisi olla oppimisstudion kaltainen työskentely mahdollisuus kuten Amerikassa" Vastaaaja oli opettajavaihdossa Amerikassa kaksi viikkoa ja tutustui erilaisiin oppimisympäristöihin.

"uskaisin, että ammatillisen erityisopettajan työnkuva on varmastikin lähinnä opiskelijoiden avustamista toisin sanoen kaikenlaista

avustamista (= opinnot, sosiaalinen elämä jne) + opiskelijahuoltoon liittyvät tehtävät.

Kolmas kysymys käsitteli vastaajien suhtautumista ammatillisen erityisopettajan osallistumisesta samanaikaisopetukseen, työssäoppimisjaksoihin, HOJKSien tekemiseen ja opiskelijahuoltotoimintaan. Samanaikaisopetukseen suhtauduttiin varovaisen kannattavasti ja varovaisimmat vastaajat käyttivät sanoja:

”kannatettavaa”,

”joskus – ennalta sovitusti”

”samanaikaisopetus on varmaan hyvä idea jos ryhmässä paljon tukea tarvitsevia”

Yhden vastaajan mielestä ei samanaikaisopetukseen ollut tarvetta.

Ammatillisen erityisopettajan osallistuminen opiskelijan työssäoppimisjaksoihin herätti vastaajissa mielipiteitä puolesta ja vastaan tasaisesti saman verran, tuen kohde vaihteli vastauksissa:

” Erityisesti opiskelijoiden kohdalla, joilla on vaikeuksia. Samalla työelämä saisi tietoja sekä taitoja kohdata erilainen oppija”

”Työssäoppimisjaksoihin – auttaisi työpaikkaohjaajia, pehmentäisi koulusta työpaikalle – muutosta”

” Työssäoppimisjaksoilla ei tarvitse olla – jos ei selviydy käytännön työstä, on väärä ala. SoTe-alan ammattilainen ei voi valmistuttuaan tukeutua muihin!”

” Topista en ole varma”

” Työssäoppimisjaksoihin osallistuminen tarvittaessa, mutta ensisijaisesti yhteistyö työssäoppimista ohjaavan opettajan kanssa – hänen tukeminen ja ohjaaminen.

” Toppijaksoille ohjaamaan toppiprosessissa open kanssa. ”

HOJKSien tekemiseen tuli vastaajilta selkeä kannanotto: HOJKSien tekeminen on ammatillisen erityisopettajan keskeistä työtä. Osan mielestä hän voisi jopa tehdä HOJKSit kokonaan. Kuntayhtymän erityisopetussuunnitelmassa on mainittu, että ryhmänohjaajan vastuulla on HOJKSin tekeminen, mutta muu opiskelijahuollon henkilöstö on hänen apunaan (PKKY:n erityisopetussuunnitelma ,8):

” HOJKS – mielestäni erittäin tärkeässä roolissa osaamisensa takia”

”Ehdottomasti päätehtävä”

”Ryhmikseltä voisi siirtää kokonaan erityisopelle”

”Tekee ja ylläpitää HOJKSit”

”Olennainen osa, myös niiden valmisteluun jakson vaihtokokouksissa”

Ammatillisen erityisopettajan kuuluminen opiskelijahuoltoryhmän toimintaan sai myös täyden ja ehdottoman tuen vastaajilta.

Ammatillisen erityisopettajan työnkuvaan katsottiin HOJKS-työskentelyn ohella opiskelijahuoltotyön olevan yksi päätehtävistä:

”Erityisope on opiskelijahuoltoryhmän pysyvä jäsen”

”Opiskelijahuoltotoiminnan kannalta olennainen toimija”

”Opiskelijahuoltotoimintaan- totta kai, tarvittaisiin asiantuntijana”

”Yksi erittäin tärkeä osa-alue hänen kohdallaan”.

Viimeiseen kysymykseen ”Tuleeko mieleesi jotakin muuta?” oli pohdittu vastauksissa muun muassa ammatillisen erityisopettajan laajaa työnkuvaa:

”Erityisopella olisi edellä mainitun mukaan laaja toimenkuva, johon liittyy opiskelijan ohjausta yksilötasolla ja mahdollisesti erilaisia koulutus- ja konsultointitehtäviä koko henkilöstölle. Riittääkö yksi erityisopettaja vai tarvitaanko useampi”

”Erityisopen rooli, asema ja vaikutusvalta työyhteisössä määrittyy pitkälti erityisopen persoonan ja työorientaation kautta”

”Ryhmänohjaajan ohjaus ja auttaminen, opettajien ohjaus ja opettaminen, erilaisten oppimista helpottavien välineiden hankkiminen”

”Ehdottoman hyvä asia, jos SoTella olisi erityisope. Hänellä asiantuntemusta, jota ei kaikilla opettajilla ole. Tukisi sekä opiskelijan selviytymistä että myös opettajan työtä.”

”Erityisope voisi jakaa tietämystään erityisopiskelijoiden tarvitsemasta tuesta ja menetelmistä. Opettaja osaisi sitten ohjata erityisopelle ja osaisi tunnistaa erityisopetuksen tarpeen.”

5. AMMATILLISEN ERITYISOPETTAJAN TYÖNKUVA

Sosiaali- ja terveysalalla lähihoitajakoulutukseen on valmistumassa ensimmäinen ammatillinen erityisopettaja vuoden 2008 lopulla. Tämän kyselyn kautta olen kehittämishankkeessani pyrkinyt saamaan selville työyhteisöni opettajien ajatuksia ammatillisen erityisopettajan työnkuvasta lähihoitajakoulutuksessa. Vastausten perusteella voi todeta, että ensinnäkin tarvetta ammatillisen erityisopettajan olemassaololle selvästi on. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä on lisääntynyt ja perinteisten

oppimisvaikeuksien lisäksi erityisen tuen tarvetta aiheuttavat mielenterveyteen liittyvät ongelmat ja elämänhallinnan vaikeudet. Nämä heijastuvat hyvin nopeasti opintoihin ja niiden edistymiseen.

Ammatillisen erityisopettajan työnkuva lähihoitajakoulutukseen rakentuisi seuraavanlaisen osaamisen ja asiantuntijuuden varaan:

Ammatillinen erityisopettaja on opetushenkilöstön *tukija, konsulttija ja asiantuntija*. Hän voi toimia opetushenkilöstön kouluttajana joissakin erityisopetukseen liittyvissä asioissa, esimerkiksi oppimisvaikeuksien tunnistamisessa. *HOJKSien tekeminen ja opiskelijahuoltotyö* ovat ammatillisen erityisopettajan tärkeimmät työalueet. Hän voi auttaa ryhmänohjaajaa tekemään opiskelijan HOJKSin ja olla *vastuullisena* henkilönä HOJKSien kokonaisseurannassa työyksikössä

Opiskelijahuoltoryhmään kuuluminen on ehdoton osa ammatillisen erityisopettajan työnkuvaa, koska usein erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat saavat opiskelijahuollon ja opiskelijahuolto-ryhmän palveluita. Ammatillinen erityisopettaja pitää myös *oppimisstudiot*, joka on avoin kaikille opiskelijoille, mutta erityisesti niille, jotka tarvitsevat erityistä tukea opintoihinsa.

Työssäoppimisessa ammatillinen erityisopettajan tehtävä on toimia erityisesti *ohjaavan opettajan tukena*, tarvittaessa tukea myös opiskelijaa yhteistyössä ohjaavan opettajan kanssa ja viedä työelämään tietoa erilaisesta oppijasta ja hänen kohtaamisestaan.

6 POHDINTA

Yksi tulevaisuuden kehitettävä asia on samanaikaisopettajuus – sitä kohtaan oli myönteistä asennetta ja sitä voi kokeilla yhdessä ammatillisen opettajan kanssa lukuvuoden 2008-2009 aikana. Se voi olla jonkin opetusmenetelmän kokeilemista yhdessä tai läsnä-olemista erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan vierellä tunti-ilanteessa.

Oppimisstudion kehittäminen viikkotunneiltaan joko pitempikäiseksi tai kohdentaa sitä tietyille kohderyhmälle entistä voimakkaammin on joka vuosi mietittävä uudelleen. Voisiko sitä hyödyntää niiden opiskelijoiden kanssa, joiden elämänhallinta on vaikeuksissa? Oppimisstudion olemassaolo on joka tapauksessa todettu tarpeelliseksi jo ennen kyselyä. Vastuu sosiaali- ja terveysalan yksikön erityisopetuksesta on tänä syksynä tullut jo työnkuvaani erityisesti HOJKSien laatimisen osalta. Tämä työ on se ammatillisen erityisopettajuuteni pääpainopistealue, jota täytyy kehittää toimivammaksi koko ajan. Myös erilaisen oppijan työsäöppimisen tukemisen kehittäminen on yksi tulevaisuuden kehittämiskohde yksikössämme.

Ammatilliseksi erityisopettajaksi opiskeluni aikana olen saanut työssäni hyvinkin vapaasti ja luovasti käyttää omaa osaamistani niin erityisopetuksen kuin kuraattorin osaamisalalla. Molemmilla alueilla on kehittämistarpeita. Yhteistyö oman työyhteisöni opetus- ja opiskelijahuollon henkilöstön kanssa on ehdottoman tärkeää. Verkostoituminen myös muiden yhteistyökumppaneiden kanssa kuntayhtymässä ja sen ulkopuolella jatkuu entistä tehokkaammin.

LÄHTEET

Fadjukoff, P. 2007. Oppimateriaali yksilöllistämisen tukena teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen. (toim) Erilainen oppija – yhteiseen kouluun s. 257-274. Juva .

Hirvonen, M. 2006. Ammattikouluista avoimiin oppimisympäristöihin. Ammatillisen erityisopettajan työ muutoksessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 64 .

Ikonen, O. Virtanen, P. 2007. Oppilashuolto ja oppilaanohjaus tukevat yksilöä ryhmässä teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen. (toim) Erilainen oppija – yhteiseen kouluun s. 121-130. Juva .

Lämsä, A-L. 2007. HOJKS erityisopiskelijan opintojen ja elämän suunnittelun välineenä teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen. (toim) Erilainen oppija – yhteiseen kouluun s. 293-312. Juva .

Opetushallitus (OPH) 2001. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet, sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, lähihoitaja. Hakapaino Helsinki

Opetushallituksen (OPH) johtokunnan hyväksymät kodin ja oppilaitoksen yhteistyötä ja opiskelijahuoltoa koskevat määräykset 27.8.2004

Opetusministeriö Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma taustamuistio monisteita 1

Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän erityisopetussuunnitelma 2005

Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän opiskelijahuoltosuunnitelma 2005

Virtanen, P., Miettinen, K. 2007. Keskeisiä lähtökohtia opetussuunnitelmatyössä teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen, P. (toim) Erilainen oppija – yhteiseen kouluun s. 85-119.

internetlähteet:

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=%20986%2F%201998> viitattu

10.11.2008

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 811/1998

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980811?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=%20630%2F1998> viitattu 10.11.2008

Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630> viitattu 10.11.2008

Laki ammatillisesta koulutuksesta (L 479/2003)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630#a13.6.2003-479> viitattu 10.11.2008

Luukko, S. 2004 Artikkelit innovatiivisessa työpajassa opiskelleiden lähihoitajien ammatti-identiteetin kehittymisestä

<http://www.jyu.fi/tdk/kastdk/eped/artikkelit/seijaluukko.pdf> viitattu 16.11.2008

Makkonen, P. 2006. Lääkelaskennan opetuksen kehittäminen lähihoitajakoulutuksessa. Ammatillisen erityisopettajaopintojen kehittämishanke. Jyväskylän ammattikorkeakoulu

<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/6452/TMP.objres.244.pdf?sequence=1> viitattu 16.11.2008

www.pkky.fi

<http://www.pkky.fi/Resource.phx/pkky/amo/joensuup/sote/lahihoitaja120.htx> viitattu 16.11.2008

www.pkky.fi/intra

<http://www.pkky.fi/Resource.phx/pkky/opiskelijahuolto/kehittaminen.htx> viitattu 17.11.2008